

СИЛАБУС
навчальної дисципліни
«ЛІКАРСЬКІ РОСЛИНИ»

Рівень вищої освіти	Бакалавр
Код і найменування спеціальності, тип і назва освітньої програми	Освітньо-професійна програма Агрономія спеціальність 201 Агрономія галузь знань 20 Аграрні науки та продовольство
Статус навчальної дисципліни	Факультетська вибіркова
Курс, семестр	2 курс, четвертий семестр
Трудомісткість	Загальна кількість 120 годин Кількість кредитів 4
Мова(и) викладання	Державна
ННІ / факультет, кафедра	Навчально-науковий інститут агротехнологій, селекції та екології, кафедра рослинництва
Контактні дані розробника(ів)	<i>Викладач:</i> Антонєць Марина Олексіївна, канд. психол. наук, доцент <i>Контакти:</i> ауд. 44 (навчальний корпус №1)) <i>e-mail:</i> maryna.antonets@pdaa.edu.ua , тел. 0669646761, сторінка викладача: https://www.pdau.edu.ua/people/antonec-maryna-oleksiyivna
Мета вивчення навчальної дисципліни	Отримання знань щодо фармакотерапевтичних властивостей дикорослих та культурних рослин, а також ознайомлення із сучасними напрямками використання ресурсного потенціалу за рахунок культивування цінних видів
Компетентності	ЗК3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу. ЗК6. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності. ЗК9. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК11. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
Результати навчання	PH 1. Уміння диференційовано використовуват

	фармакотерапевтичні властивості дикорослих культурних лікарських рослин. PH 2. Здатність організовувати технологічний процес вирощування лікарської рослинної сировини згідно стандартів GACP.
Методи навчання	словесні методи: лекція, розповідь, пояснення, бесіда, інструктаж; – наочні методи: ілюстрування, демонстрування, спостереження; – практичні методи: лабораторні роботи; робота з навчально-методичною літературою (конспектування); – комп’ютерні методи: використання мультимедійних презентацій і комп’ютерних навчальних програм; – методи усного контролю: опитування, бесіда; – методи письмового контролю; контрольна робота, самостійна робота.
Програма навчальної дисципліни	<i>Тема 1. Лікарське рослинництво як наука і галузь виробництва</i> Роль лікарських рослин у житті людини. Роль лікарських рослин у ветеринарії. Класифікація лікарських рослин. Загальні принципи використання лікарських рослин. Охорона дикорослих лікарських рослин. Основні історичні віхи в історії аптек Росії та України. Основні віхи в історії існування дослідної станції лікарських рослин (Березоточа Лубенського району Полтавської області). Особливості інтродукції нових і малопоширених лікарських рослин в Україні. Особливості селекційного процесу лікарських культур. Досягнення у галузі селекції на ДСЛР за 100 років. Основні напрямки розвитку лікарського рослинництва. Особливості вирощування лікарських рослин і новітні технології у лікарському рослинництві. Сучасні українські підприємства, що займаються лікарським рослинництвом. Особливості сучасної фармакопеї. Належна практика культивування і збору лікарських рослин (GACP). Особливості заготовки і сушки лікарської сировини. Контроль якості сировини. Особливості упаковки, маркування і зберігання сировини. Запобіжні заходи при заготовці й переробці отруйних лікарських рослин. <i>Тема 2. Біохімічна дія препаратів, отриманих з лікарських рослин.</i> Фармакогнозія як наука. Поняття лікарських

рослин і лікарської рослинної сировини. Види лікарської рослинної сировини. Форми препаратів, що виготовляють з лікарських рослин. Діючі і супутні речовини. Речовини первинного і вторинного синтезу.

Поняття лікарської речовини, фармакологічної речовини, фармакологічного препарату і фармакологічного ефекту. Види фармакодинаміки: місцева дія, резорбтивна дія, пряма і непряма дія, вибіркова дія, головна і побічна дія, оборотна та необоротна дії. Рефлекторна дія. Етіотропна, симптоматична і стимулююча фармакотерапія.

Хімічний склад алкалоїдів. Структура молекули глікозидів. Біохімічна роль дубильних речовин. Функція полісахаридів у рослинах і в організмі людини. Значення пектинів для людини. Функція флаваноїдів у рослинах і в організмі людини. Біологічні властивості кумаринів. Функція фітонцидів у природі. Функція рослинних гормонів. Рослини-аккумулятори вітаміну Р, С, К, А, В₂. Властивості ефірних олій і рослини, що їх мають. Смоли та їх застосування. Гіркоти.

Тема 3. Дикорослі однорічні лікарські рослини

Біологічна характеристика, хімічний склад, фармакотерапевтичні властивості, технологія вирощування, способи збирання, особливості обробки сировини та зберігання амі зубної, васильків справжніх, гуньби сінної, дурману звичайного, змієголовника молдавського, нагідок лікарських, подорожника блошного, розторопши плямистої, ромашки аптечної, череди трироздільної, чорнушки дамаської, барвінку малого, красолі великої, огірочника лікарського, очанки лікарської, портулаку городнього, рутки лікарської.

Тема 4. Дикорослі дворічні лікарські рослини

Біологічна характеристика, хімічний склад, фармакотерапевтичні властивості, технологія вирощування, способи збирання, особливості обробки сировини та зберігання блекоти чорної, буркуну лікарського, волошки синьої, grindelії розчепіреної, жовтушника розлогого, золототисячника зонтичного, лопуха справжнього, наперстянки пурпурової, татарника звичайного, чорнокорня лікарського.

Тема 5. Дикорослі багаторічні лікарські рослини

Біологічна характеристика, хімічний склад, фармакотерапевтичні властивості, технологія вирощування, способи збирання, особливості обробки сировини та зберігання алтеї лікарської, арніки гірської, артишоку посівного, астрагалу шерстистоквіткового, беладони звичайної, бедринцю

	ломикаменевого, валеріани лікарської, вовчугу польового, гірчаку зміїного, горицвіту весняного, головатеню круглоголового, оману високого, деревію звичайного, дягилю лікарського, ехінацеї пурпурової, женьшеню звичайного, звіробою звичайного, конвалії звичайної, котячої м'яти справжньої, кропиви дводомної, кульбаби лікарської, левзеї сафлоровидної, любистку лікарського, марени красильної, мати-й-мачухи, материнки звичайної, меліси лікарської, м'яти перцевої, наперстянки великоквіткової, парила звичайного, перстачу сріблястого, пижма звичайного, подорожнику великого, полину естрагону, ревню тангутського, синюхи блакитної, собачої кропиви п'ятилопатевої, солодки голої, тирличу жовтого, фіалки запашної, хамеріону вузьколистого, хвощу польового, цикорію звичайного, цмину піскового, чабрецю звичайного, чистотілу звичайного, шавлії лікарської, шоломниці байкальської. Тема 6. Фармакотерапевтичні властивості культурних рослин Біологічна характеристика, хімічний склад, фармакотерапевтичні властивості граната, лимона, цибулі ріпчастої, моркви, хурми, кавуна, гарбуза, фізаліса. горіха волоського, огірків, малини, мигдалю, кави, чаю, селери, часнику, винограду, рису, айви, кмину, абрикоса, ячменю, груші, дині, інжиру, фенхелю, томатам, шафрану, квасолі, сливи, шовковиці, кропу, смородини чорної, соняшника, пшениці, петрушки, обліпихи, буряку, льону, персику, перцю стручкового, суниць, калини, бузини, кизилу, яблуні, лавру, шипшини, рицини, журавлини. гороху, картоплі, брусниці, кукурудзи, кунжуту, апельсину, вівсу, стевії, лохини, капусти.
Стратегія оцінювання результатів навчання	Опитування оцінюється за шкалою: 5 балів– повна відповідь; 4 бали–відповідь містить незначні помилки; 3 бали – відповідь містить багато помилок, але елементарні знання продемонстровано. Запис рецептів оцінюється таким чином: п'ять рецептів по кожному класу лікарських рослин – 5 балів; недостатня кількість рецептів – 3 бали. Календар збору лікарських рослин заповнений повністю –5 балів; неповністю – 3 бали. Календар застосування лікарських рослин заповнений повністю –5 балів; неповністю – 3 бали. Визначення складу чаю при дегустації оцінюється таким чином: правильне визначення–5

	балів. Допущена помилка–3 бали. Конспект статті оцінюється таким чином: 5 балів–змістовний конспект; 3 бали–неповний конспект. Наявність фітоскрині оцінюється у 5 балів. Форма семестрового контролю -залік.
Політика навчальної дисципліни	Вивчення навчальної дисципліни передбачає роботу в колективі. Середовище в аудиторії створюється дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики. Самостійна робота включає конспект статті за схемою, що надана у методичних завданнях. Оцінювання відбувається згідно вищезазначених критеріїв. Заохочується участь ЗВО у наукових дослідженнях, виступах на наукових конференціях, неформальній та інформальній освіті. Після вивчення дисципліни проводиться опитування в АСУ для покращення якості освіти. Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (хвороба, міжнародне стажування) навчання може відбуватись в онлайн формі за погодженням із викладачем і деканатом. Пропуск більше 20% обсягу курсу передбачає опитування за пропущеними темами після занять. Щодо академічної доброчесності, то конспект наукових статей здобувач захищає в аудиторії перед усіма ЗВО і викладачем. Решта студентів слухає і задає питання. На разі проведення занять на платформах Zoom і Google Meet вимагаються відкриті віконця з боку як викладача, так і студентів.
Рекомендовані джерела інформації	Основні 1. Бахмат М.І., Квацук О.В., Хоміна В.Я., Комарніцький В.М. Лікарське рослинництво: Навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори 2006», 2011. 256 с. 2. Беркало Л.О. Зелені скарби України.Тернопіль: Підручники і посібники, 2011.192 с.

3. Кархут В.В. Ліки навколо нас. Київ: Здоров'я, 1993. 232 с.
4. Куценко Н.І., Сивоглаз Л.М., Деркач В.О., Сивоглаз В.В., Куценко О.М., Шевченко Т.Л. Каталог насіння культивованих видів і сортів лікарських рослин / Під ред. Директора ДСЛР ІА УААН Рак В.В. Київ: Фітосоціоцентр, 2008. 32 с.
5. Належна практика культивування і збору лікарської рослинної сировини (GACP) як гарантія якості лікарської рослинної сировини і препаратів на її основі: науково-практичний посібник. Лубни: Комунальне видавництво «Лубни», 2018 123 с.
6. Носаль М.А., Носаль І.М. Лікарські рослини і способи їх застосування в народі. У 2-х кн. Житомир: Полісся, 1991. 96 с.
7. Смик Г.К. У природі й на городі. Київ: Урожай, 1990. 256 с.
8. Товстуха Є.С. Фітотерапія. Київ: Здоров'я, 1995. 368 с.
9. Шелудько Л.П., Куценко Н.І. Лікарські рослини: селекція і насінництво. Полтава: ТОВ "Копі-центр", 2013. 476 с.
10. WHO guidelines on good agricultural and collection practices (GACP) for medicinal plants // Geneva, World Health Organization, 2003.

Допоміжні

1. Антонєць М.О. Методичні рекомендації для лабораторних занять з лікарських рослин, Полтава: Вид-во ПДАА, 2021.
2. Антонєць М.О. Методичні завдання для самостійної роботи з лікарських рослин, Полтава: Вид-во ПДАА, 2021.
3. Антонєць М.О. Методичні рекомендації для виконання контрольної роботи ЗВО заочної форми навчання з лікарських рослин, Полтава: Вид-во ПДАА, 2021.
4. Антонєць М.О., Антонєць О.А. *Інтродукція культурних лікарських рослин на селитебній території Полтавщини. «Теоретичні та прикладні аспекти*

вивчення, збереження та збагачення фіторізноманіття у науково-дослідних установах та навчальних закладах України»: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хорол, 12 жовтня 2023 року). Лубни. ВКФ «Інтер Парк», 2023.

5. Аптека землі, води і трав / Упорядник Н.Совенко. Київ: Фінпрес, 1993. 128 с.

6. Ботанічний розсадник // ДСЛР НААН с. Березоточа Лубенського району Полтавської області / Буклет Полтава: ТОВ "Копі-центр", 2014. 6 с.

7. Ивашина Д.С., Катина З.Ф., Рыбачук И.З., Бутенко Л.Т., Никольская Л.С., Иванов В.С. Справочник по заготовкам лекарственных растений. Киев: Урожай, 1986. 280 с.

8. Красовський В.В., Черняк Т.В., Антоненко М.О., Антоненко О.А. Відмінність зразків *Zizyphus jujuba* mill. у колекції Хорольського ботанічного саду. *Вісник ПДАУ*, 2022. №1. С. 90-95.

9. *Лікарські рослини: традиції та перспективи досліджень*: Матеріали V Міжнародної наукової конференції (Березоточа, 2 квітня 2021 року). ДСЛР ІАП НААН. Лубни: ВКФ «Інтер Парк», 2021. 385 с.

10. Мамчур Ф.І. Довідник з фітотерапії. Київ: Здоров'я, 1984. 264 с.

11. Мікуліна О.О., Федько Р.М., Антоненко М.О., Антоненко О.А. Вплив освітлення на формування генеративних органів у вихідних форм *Sambucus nigra* L. "Сучасні напрями та досягнення селекції і насінництва сільськогосподарських культур" (15 травня 2023 року, Полтава): матеріали I Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 75-річчю заснування кафедри селекції, насінництва і генетики / Редкол.: М.М. Маренич (відп. ред.) та ін. Полтава: ПДАУ, 2023. С. 116-119.

12. Павленко Л.О. Цілющі скарби землі. Київ: Наукова думка, 1988. 144 с.

13. Смик Г.С. Корисні та рідкісні рослини України. Київ: «Українська радянська енциклопедія імені М.Бажана», 1991. 416 с.

14. Федько Р.М., Антоненко М.О., Антоненко О.А., Віблій О.М. Біологічні та екологічні особливості *Sambucus*

Nigra в умовах Лівобережного Придніпров'я. *Вісник ЛДАУ*, 2021. № 4. С. 154-161.

15. Федько Р.М., Антонєць М.О., Антонєць О.А., Колосович Н.Р. Морфобіологічні особливості бузини чорної *Sambucus nigra* L. за різних умов освітлення місцезростання. *Вісник аграрної науки*. 2024. № 2. С. 17-24.

Інформаційні ресурси

1. www.biodiv.org – сайт Конвенції про біологічне різноманіття.

2. Лікарські рослини . Режим доступу: <http://www.infoherbs.ru/ukr/>

3. GACP (Good Agricultural and Collection Practice for Starting Materials of Herbal Origin), EMEA/HMPC/246816/2005.-<http://www.emea.eu.int>

4. Ковальов В.М., Павлій О.І., Ісакова Т.І. Фармакогнозія з основами біохімії рослин. Харків: Вид-во НФаУ «МТК-книга», 2004. 704 с. Режим доступу: <http://college.nuph.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/>

5. dslr-naan.com.ua

6. Аннамухаммедова О.О. Аннамухаммедов А.О. Лікарські рослини: навч. посібник [для студентів вищ. навч. закл.] Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 202с.

http://eprints.zu.edu.ua/14121/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%BB%D1%96%D0%BA%D0%B0%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96.pdf

Рік введення

2023